

TŘETÍ DÍL

„Ponížení člověka“: Stud, vzpomínání a smíření

ČESKO-NĚMECKÁ DEKLARACE
O VZÁJEMNÝCH VZTAZÍCH A JEJICH BUDOUCÍM ROZVOJI 21. LEDEN 1997

III.

Česká strana lituje, že poválečným vyháněním, jakož i nuceným vysídlením sudetských Němců z tehdejšího Československa, vyvlastňováním a odnímáním občanství bylo způsobeno mnoho utrpení a křivd nevinným lidem, a to i s ohledem na kolektivní charakter přisuzování viny. Zejména lituje excesy, které byly v rozporu s elementárními humanitárními zásadami i s tehdy platnými právními normami, a nadto lituje, že bylo na základě zákona č. 115 z 8. května 1946 umožněno nepohlížet na tyto excesy jako na bezprávné a že následkem toho nebyly tyto činy potrestány.

Praha 21. ledna 1997

Za německou stranu
Spolkový kancléř
Dr. Helmut Kohl
Spolkový ministr zahraničí
Dr. Klaus Kinkel

Za českou stranu
Předseda vlády
Václav Klaus
Ministr zahraničních věcí
Josef Zieleniec

Na předešlé straně: smuteční řečník PhDr. Michal Pehr s účastníky pietního aktu na postoloprtském hřbitově

Úvodní poznámky

Třetí díl dokumentuje proces česko-německého porozumění o „Postoloprtech“ mezi roky 1995 a 2010. Zdroji jsou novinové články, rozhlasové zprávy, projevy na akcích a jeden plakát. Tyto dokumenty jsou pouze ve výjimečných případech komentovány poznámkami. Ne přesnosti a rozpory v jednotlivých informacích, zprávách a komentářích by měl čtenář sám posoudit, protože již jsou mu tyto nejdůležitější historické události známy. Cestu k nim a k dalším informacím najde v příčných odkazech.

Profesor Voitl se ve svém úvodě „O co jde v těchto dokumentech“ věnoval převážně lokálním českým zprávám o Postoloprtech a setkání vyhnanců českých Němců z Čech na Žatecku. Od roku 1992 zveřejňoval však svým krajanům v Domovském zpravodaji Žatecka (Heimatbrief Saazerland) zprávy o vývoji událostí v badatelských debatách „O případu Postoloprty“. Jako Němec, který vyrostl v českém prostředí dvojjazyčně, se cítil vyvolen k překladům, a jako zprostředkovatel. Brněnský historik Adrian von Arburg navrhl zveřejnit a v této publikaci dokumentovat veškeré zmíněné články, jako „relevantní dobové dokumenty“. Toto ovšem není z místních, technických a redundantních důvodů možné. Mnohé se totiž v mediálních zprávách opakují¹.

Toto omezeně platí i pro námi uváděné příklady, založené na faktech z našich zdrojů. Bereme to jako kompromisní řešení vzhledem k čtivosti této publikace i zveřejněných informací v další části. Náš výběr jsme provedli na základě toho, do jaké míry otevírá autor nový pohled nebo aspekt na toto téma. Úlohu zde také hraje prominence a rozptýlení místní medializace. Přitom si uvědomujeme určitou jednostrannost, co se týče výběru vcelku pozitivního náhledu. Tato kniha chce dokumentovat, jak se Němci a Češi po 74 letech útrpných dějin znovu setkávají. Negativní a neproduktivní stanoviska k této otázce mohou být zveřejněna jinde.

Pravdou k smíření

V říjnu 1995 zveřejnil redaktor David Hertl v regionálních novinách „Svobodný Hlas“², společně s šéfredaktorkou a vydavatelkou novin Květou Tošnerovou, dráždivý článek, který se rozsáhle zabýval postoloprtským masakrem z let 1945 a pokládal důrazně otázku: „Kde jsou ty tisíce Němců z Postoloprty a Žatecka“? Zde bylo čerpáno z výpovědí odsunutých českých Němců³, ale také z vlastního průzkumu mezi pamětníky v českém prostředí. Článek byl natolik

výbušný, že autoři obdrželi vražedné výhrůžky⁴. Postavit se proti zatvřelosti veřejnosti, která byla zmanipulovaná komunistickou diktaturou a prosazování historické pravdy, k tomu byla tehdy potřebná velká odvaha.

Tošnerová a Hertl dělali názvu svých novin všechnu čest, ale nebyli první a jediní, kteří přispěli k tomu, že se klimatické poměry, alespoň v Žatci a okolí, poměrně měnily. Nutno zde podotknout, že Jaroslav Venclík, který sloužil starému systému dlouho jako kulturní činitel – řídil historické regionální muzeum v Žatci – byl první, který otevřeně a veřejně psal o „Postoloprtech“⁵. O to pozoruhodnější je, že tento člověk zažil na vlastní kůži koncentrační tábor Flossenburg a přežil pochod smrti, proto rozhodně neměl důvod být přítelem Němců. Přesto se angažoval ve „Sdružení rodáků a přátel města Žatce“ pro navázání kontaktů s „krajany v Německu“⁶. Díky sdružení žateckých rodáků došlo v září 2002 k veřejné vzpomínkové akci německých Žatečanů přímo v Žatci a Postoloprtech s následující tiskovou konferencí. Venclík zde pronesl dojemný projev⁷. Nejen lokální tisk, ale i celostátní vydání Mladé fronty DNES o této akci informovalo veřejnost⁸ a německý žatecký pamětník profesor Wollrab napsal obsáhlou zprávu⁹ pro ty, kteří zůstali doma a nemohli se této akce v Žatci zúčastnit.

Setkání se konalo pod heslem „Pravdou k smíření“, které se stalo tvůrčím motivem všech dalších akcí. Po rozruchu, který vzbudila tato akce v českých a německých médiích, se ozvala pražská korespondentka redakce Focus, velkého německého zpravodajského týdeníku. Otokar Löbl jí podal o této akci zprávu a předal kontakty. Výsledkem toho byla ve Focusu v červnu 2003 obsáhlá reportáž k případu Postoloprty se stanovisky Petera Klepsche a Davida Hertla¹⁰. Tím se seznámila s případem Postoloprty poprvé širší veřejnost v Německu. Rok na to slavilo město Žatec své tisícileté Milénium¹¹. K této významné akci uspořádalo Sdružení rodáků a přátel města Žatce velkou slavnost a setkání rodáků z celého světa a byli pozváni i žatečtí krajané z Německa. Při příležitosti přivítání na městské radnici 11. září 2004, pronesl Voitl projev v českém jazyce, který následně parafrázoval v němčině. Svůj projev zakončil slovy Jaroslava Venclíka, že při vyrovnání s minulostí musí dojít k „důstojnému narovnání“ vztahů mezi Němci a Čechy. V naší publikaci zařazujeme jeho projev, který byl zveřejněn v Domovském zpravodaji Žatecka (Heimatbrief Saazerland)¹², protože český originál nebyl zaznamenán.

Češi pátrají ve svých dějinách

Mladý český divadelník Miroslav Bambušek z Loun se dozvěděl poprvé o poválečných událostech v Postoloprtech v roce 2003. Rozhořčilo ho, že až do této doby o tom nic nevěděl, i když v blízkosti vyrůstal. Tomu chtěl udělat konec a oslovit převážně mladé lidi. Tak vznikl jeho projekt „Pozdní sběr“, ve kterém chtěl českou minulost let 1939 - 1945 přenést na jeviště. První část tohoto projektu pod titulem „Perzekuce.CZ“ se zabývala stíháním a vysídlením českého obyvatelstva v době protektorátu a následně německého obyvatelstva v poválečné době. Radio Praha o tomto divadelním projektu obsáhle informovalo v německém vysílání¹³. Také v německých novinách „Tageszeitung“ (TAZ) se vyjádřil, že: „...občanská společnost nedosáhne sebevědomí, když se k vlastním dějinám nepostaví čelem“. Prostě nedospěje¹⁴. Dne 29. května 2005 proběhlo představení scénického čtení výpovědí protokolů Parlamentní vyšetřovací komise z 30. a 31. července 1947 o případu Postoloprty. Přijeli i někteří ze Žatce odsunutí Němci a následně se konala diskuze i prohlídka míst těchto dějů. Následně to dokumentujeme propagačním plakátem, úvodní zprávou Ondřeje Černého z celostátního vydání MF DNES a fotografiemi¹⁵.

Rok na to připravil český publicista a spisovatel Eduard Vacek společně s Otokarem Löblem výstavu o vyhnání Němců a s nimi provázené násilné excesy¹⁶. Eduard Vacek byl za komunistického režimu vězněn z důvodů „opovrhování společností“. Jako odborník na historické právo a vězenství, byl zaměstnán po převratu na ministerstvu spravedlnosti a měl tím přístup k historickým zdrojům z poválečné doby. Jeho bádání ho vedlo k poznatku, že odpovědnost za teror proti Němcům ležela na komunistech, kteří ovládali nejen ministerstva vnitra a obrany, ale také nezávislé operující vojenské zpravodajství OBZ. Šel ale ještě krok dál a viděl v tom část plánu k převzetí moci. Výstava pod názvem „Oběti komunistické moci v severních Čechách v letech 1945 - 1946“ byla zahájena 19. května 2006 v Lounech. Měla velkou odezvu v tisku, zde dokumentujeme vysílání pražského rozhlasu¹⁷ a článek Tomáše Kassala v MF DNES¹⁸. Výstava putovala do více měst v severních Čechách a byla zakončena v roce 2009 v Praze. Z tohoto důvodu vydal Otokar Löbl nový katalog výstavy, jehož texty z druhého vydání zde kompletně otiskujeme¹⁹. Tento text končí myšlenkou paní Uty Reifové, která je psychoterapeutka a pamětnice léta 1945 v Žatci: „Koloběh násilí“. Ona hájí zastavení „...hrozného kola pachatel - obět“ přiznáním činů a utrpení. Tuto esej uvádíme na začátku třetího dílu.

V prosinci 2008 začal v Ústí nad Labem projekt pod záštitou Karla Schwarzenberga, ve kterém bylo osmde-

sát žáků vyzváno stopovat dějiny regionu v letech 1938 - 1945. Žáci gymnázií z Ústí nad Labem, Chomutova Kadaně a Loun se zúčastnili několika workshopů zaměřených na praktické metody historické práce. Seznámili se s orální historií, s interpretací obrazových dokumentů a také s tím, že dějiny jsou především vyprávěním. Koordinátorem projektu bylo občanské sdružení „Antikomplex“, založené před několika roky studenty z Prahy, které se věnuje složitým tématům česko-německých dějin²⁰. Výsledkem tohoto projektu byla dvoujazyčná publikace, která přišla na podzim 2010 do knihkupectví²¹.

Ještě během tohoto projektu byly zveřejněny dvě reportáže týkající se tohoto projektu. Tomáš Kassal napsal v MF DNES o setkání kadaňských žáků a svých učitelů s pamětníky Peterem Klepschem a Hansem Jäcklem v Žatci a Postoloprtech²². Klaus Brill, korespondent „Süddeutsche Zeitung“ (SZ) navštívil v Lounech gymnaziální třídu, která byla zapojena do tohoto projektu, a hovořil s žáky o poválečných událostech²³. Také jim sdělil přání pozůstalých vybudovat památník pro oběti v Postoloprtech. Oba články jsou následně dokumentovány.

Památník v Postoloprtech

Již v roce 2002 se vyhnání žatečtí Němci snažili o umístění pamětní desky v Žatci, starosta ovšem sdělil, že v zastupitelstvu pro to není většina²⁴. V roce 2005 podala česká občanská společnost „Česko-německého přátelství“, zastoupená panem Bohumilem Řeřichou, žádost postoloprtské radnici, tato však byla zastupitelstvem zamítnuta²⁵. Doba tehdy ještě nebyla zralá. O šest let později se ovšem na základě mediálního zájmu o případ Postoloprty situace změnila a doba vyzrála na druhý pokus. Dne 10. prosince se obrátil Nadační spolek města Žatce (Förderverein der Stadt Saaz/Žatec) v Německu na postoloprtskou radnici s žádostí o jednání na vytvoření „pietního místa“ pro oběti postoloprtského masakru²⁶. Této žádosti bylo vyhověno a došlo k prvnímu setkání, na kterém Nadační spolek předložil obsáhlou dokumentaci. V září rozhodla městská rada o zřízení odborné komise, která měla za úkol vypracovat náměty pro důstojné pamětní místo. Regionální noviny Svobodný Hlas o tom přinesly 1. října 2008 článek s titulem: „Jde o symbolické pohřbení nevinných obětí“²⁷.

Při příležitosti zakončení putovní výstavy „Oběti komunistické moci v severních Čechách“ v Praze, pozvali 23. února 2009 pořadatelé, Vacek a Löbl, také zástupce města Postoloprty a členy zřízené komise k pódiové diskuzi, kterou moderoval redaktor MF DNES Martin Komárek²⁸. Zúčastnili se nejen postoloprtské radní, zastupitelé a členové této komise, ale také přední čeští publicisté a historici²⁹. Profesor Wollrab k tomu napsal názorný a historicky vyvážený článek „Bude v Postoloprtech stát pomník pro

oběti postoloprtského masakru?“, který následně také zveřejňujeme. V tomto článku je sice osobně zaujatý, ale atmosféru v sále podává výstižně³⁰. Rozčilení v sále bylo velké, že došlo i ke stížnosti u prezidenta Václava Klause. Tento mj. ve své odpovědi upozornil, že stěžovatelé mají přece možnost vlastními iniciativami, výstavami a diskuzí přednést a prezentovat také svůj vlastní osobní a objektivní náhled na dějiny.

Wollrábův článek jistě nemohl oslovit velký počet čtenářů, ale mezitím byla na spor o památník upozorněna i větší media. Dne 22. června 2009 pak vysílal německý rozhlas *Deutschlandfunk* reportáž „Postoloprty chtějí konečně klid po druhé světové válce“³¹, ve které dostávají slovo dva občané Postoloprty. Jeden německého původu, jehož otec patřil k obětem, a komunistický zastupitel, který je toho názoru, že je spíš potřeba stavět chodníky, než umísťovat desky pro Němce. V září vyšel článek v týdeníku *DER SPIEGEL* „Vražda v bažantnici“³² který požadavek na památník vzal jako příležitost připomenout dějiny od Lidic až k Postoloprťům. Tehdejší redaktor rubriky „německá politika“ zde mimo jiné nechal prostor pro vyjádření Michala Pehra³³, Davida Hertla³⁴, Otokara Löbla³⁵ a pamětníka událostí Petera Klepsche³⁶.

Komise potřebovala tři zasedání a potom doporučila 3. září 2009 za přítomnosti televizního štábu ARD³⁷ zřídit pamětní desku na postoloprtském hřbitově s nápisem „Obětem masakru v květnu a červnu 1945“. Deska měla být slavnostně odhalena. Koncem října, na veřejném zasedání zastupitelstva v Postoloprtech, zdůvodnil rozhodnutí komise Dr. Pehr, poté došlo k hlasitým protestům komunistů. Jejich žádost o stáhnutí tohoto bodu z jednání zastupitelstva ovšem neprošla. Konečné rozhodnutí padlo

potom 4. listopadu na mimořádném zasedání zastupitelů města. Za přítomnosti četných zástupců médií byl po delším jednání přijat modifikovaný návrh komise s nápisem: „Všem nevinným obětem postoloprtských událostí v květnu a červnu 1945“. Regionální „Žatecký a lounský deník“ o tom zveřejnil detailní článek³⁸. O pět dní později zveřejnil a komentoval tuto událost Martin Komárek v celostátním vydání MF DNES na celé stránce³⁹. Také mluvčí Sudetoněmeckého krajanského sdružení v Čechách (*Sudeten-deutsche Lansmannschaft*), Bernd Posselt vydal tiskovou zprávu s názvem „Sudetští Němci jsou vděční za české znamení“⁴⁰.

Pamětní deska byla na postoloprtském hřbitově odhalena 3. června 2010. Za přítomnosti mnoha hostů z Německa a z Čech a velké pozornosti zástupců médií. Byli přítomni starostové Žatce a Postoloprty i německý velvyslanec. Ministr zahraničí Karel Schwarzenberg, který měl záštitu nad projektem „Tragická místa paměti“, a jenž prosazoval pravdu v česko-německých vztazích, zaslal věnec⁴¹. Více projevů a dvě výrazně dojemné řeči Michala Pehra⁴² a Uty Reiffové⁴³ přispěly k tomu, že se tato akce stala velkou a významnou událostí. Celý akt byl provázen hudebním doprovodem a korunován vysvěcením pamětní desky místním děkanem. Německé televize, ARD i ZDF, o tom ještě ve stejný den informovaly podrobně v hlavních večerních zprávách. „Toto je den smutku a vnitřního prožití“ - prohlásila Uta Reiffová ve vysílání ARD – „...Po 65 letech mám konečně místo, kde mohu truchlit za svého otce.“

Zveřejněním obou těchto projevů uzavíráme celou publikaci. Všechny projevy byly překládány tlumočnicí. Uta Reiffová pronesla svůj projev i v češtině.

Poznámky

1. Více zpráv k Postoloprťům v Frankfurter Allgemeinen Zeitung (FAZ), jmenovitě například J. G. Reißmüllera a K. P. Schwarze, nebylo včleněno z tohoto důvodu. Stejně tak další mediální zprávy, které by nebylo možné zde pro velký počet zveřejnit.
2. David Hertl: Běda poraženým! s. 449.
3. Zde mu byly nápomocné znalosti němčiny jeho ženy.
4. Viz „Vraždy v bažantnici“, s. 487.
5. Viz Voithl, s. 163.
6. Viz Jaroslav Venclík, „Pro trvalý a vzájemný dialog“, s. 459.
7. Viz poznámka 6.
8. „Utekl gestapu, ale zatkli ho Češi“, s. 459.
9. „Pravdou k smíření“, s. 455.
10. „Smrtelná mise“, s. 461.
11. 1004 první zmínka o hradním osídlení Žatce (uros Satzi) v kronice Thiermara z Merseburgu.
12. Domovský zpravodaj Žatecka (*Heimatbrief Saazerland*), listopad 2004.
13. Markéta Kachlíková: „Pozdní sběr“ Reflexe válečné a poválečné persekuce s. 464.

14. Zora Hesová, „Konečně dospěli“, v TAZ 30. července 2005, s. 22.
15. S. 466. Bambušek napsal z tohoto materiálu divadelní hru „Posta Apostolorum“, která měla 25. září 2005 v Praze premiéru. Klášter Porta Apostolorum dal městu Postoloprty své jméno. Krátký popis a informace o autorovi v: Martina Musilova (ed.): Let's Play Czechs II. Contemporary Czech Drama. Praha 2008, s. 9; Czech THEATRE 23. Praha 2007, s. 31-46.
16. Tomáš Staněk pochybuje ve svých studiích, že se jednalo o excesy, a pozdvihuje aspekt plánování státní organizací, „Poválečné „excesy“ v českých zemích v roce 1945 a jejich vyšetřování“, Praha 2005.
17. Martina Schnebergová: Hledání pravdy, výstava o excesech 1945-1946, Radio Prag 23. května 2006.
18. Tomáš Kassal: Vzpomínky na odsun, Mladá fronta DNES 29. května 2006.
19. Katalog výstavy obsahuje nejen výpovědi pamětníků z této doby, ale také další výpovědi německých občanů, které jsou v této publikaci otištěny v druhém díle. Druhé vydání je odlišné od dřívějších katalogů (v německém a českém vydání), co se týče uváděných čísel a částečně i obsahů článků. Také úvodní slova byla nově redigována.

20. Německý rozhlas *Radio DLF* ve vysílání 17. února 2004 „Sudetóněmecký komplex – dva aktivisté smíření, Petr Příhoda a Anton Otte“. Autorka vysílání Doris Lieberman: Skupina „Antikomplex“ byla založena v devadesátých letech studenty práv a politiky. Mladí lidé vědí, že vyhnání je následkem krvavého německého šilenství o jejich nadlidskosti (Herrenmensch). Přesto jsou toho mínění, že vyhnání na základě principu kolektivní viny bylo bezpráví, a že je na čase diferencovat. Ne všichni sudetští Němci byli „revanšisté“, jak to tvrdila čtyřicet let socialistická ideologie. Existovali též protivníci nacistů a sudetští Němci, kteří se právě teprve vrátili z koncentračních táborů a byli následně z Československa vyhnáni. Protože tato poválečná kapitola na základě dlouhodobého zamlčování a ideologie je dodnes převážnou částí české veřejnosti takto interpretována, stojí název této skupiny jako program. Nejdříve se studenti setkali s docenty z důvodů získání informací. Potom vznikla myšlenka ke kontaktování pamětníků spolu s českými žáky.
21. Antikomplex/ Collegium Bohemicum (vyd.): Tragická místa paměti. Průvodce po historii jednoho regionu. Studenti gymnázií ze severních Čech vás provedou po místech s pohnutou historií v Ústí nad Labem, Chomutově, Kadani, Žatci, Postoloprtech a dalších místech Praha 2010 – „Antikomplex“ byl v roce 2005 za svojí výstavu „Zmizelé sudety“ vyznamenán německou kulturní cenou Georga Dehio.
22. Tomáš Kassal: Děsivá pomsta v červnu 1945, s. 482.
23. Klaus Brill: Pohled nazpět, ukazuje dopředu“ v SZ 25.6.2009, s. 485.
24. Viz Voitl, O co v těchto dokumentech jde, s. 167.
25. Žatecký a lounský Deník, „Město zřídí pomníček ubitým Němcům“, s. 490.
26. 10. prosince se obrátil Otokar Löbl v této záležitosti na Radu a starostu města Postoloprty. 62 let po skončení války a vstupu ČR do EU by mělo být možné a nutné jednat o památném místě tohoto poválečného masakru. Jde v první řadě o humánní gesto, a kde by potomci a ti co přežili, měli místo, kde mohou zavzpomínat na své rodinné příslušníky a truchlit.
27. Následně dokumentováno na, s. 478.
28. Redakce MF DNES byla spolupořadatelem této pódiové diskuze, která se uskutečnila v Kulturním centru Novodvorská v Praze 4.
29. Vít Smetana (historik z Ústavu pro soudobé dějiny AV ČR, člen Akademie věd ČR), Lukáš Jelínek (historik a politolog), Michal Pehr (historik a člen postoloprtské komise pro vybudování pomníku), Adrian Arburg (historik), Bohumil Doležal (politolog a publicista), Vladimír Kučera (redaktor MF DNES a publicista).
30. Bude v Postoloprtech stát pomník, s. 479. Článek byl na jaře 2009 zveřejněn na webových stránkách Domovského spolku Žatec (www.heimatkreis-saaz.de).
31. Postoloprty chtějí konečně klid po druhé světové válce, s. 484.
32. *DER SPIEGEL* 36 / 2009, s. 487.
33. Michal Pehr, historik a člen postoloprtské komise pro vybudování pomníku. Viz také jeho projev „Ponížení člověka“, s. 496.
34. Redaktor Svobodného Hlasu, viz článek „Běda poraženým“ s. 446.
35. Otokar Löbl, předseda Nadačního spolku města Žatce v Německu (*Förderverein der Stadt Saaz / Žatec*) viz také jeho článek „Spravedlivá odplata, pomsta nebo zločin proti lidskosti?“ s. 471.
36. Peter Klepsch, Pamětník postoloprtského tábora s. 332 a Proč právě Žatec s. 151.
37. Německá televize ARD natáčela pořad „Na řece smíření“ (míne na byla řeka Ohře), ve které byla část o Postoloprtech a otázky k pomníku, vysíláno 30. října 2009.
38. Žatecký a lounský deník, „Průlom po letech: město zřídí pomníček ubitým Němcům“ s. 490.
39. MF DNES, Nevinným obětím. s. 493.
40. Sudetští Němci jsou vděční za české znamení, s. 492.
41. Karel Schwarzenberg musel být přítomen na jednání přípravy nové české vlády, a z tohoto důvodu se nemohl akce osobně zúčastnit.
42. Michal Pehr, „Ponížení člověka“, s. 496.
43. Uta Reiffová, „Smuteční řeč“, s. 498.